

riyâzi efnâni'l-Makşûre. Mekkûdî'nin Hz. Peygamber hakkında yazdığı kasidenin şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 86, 1319-k, 1806-d/1). **7.** *Aşfe'l-meşârib fi şerhi tevşîhi "Ente bimâ kad se'kayte şârib"*. Sûfî şair Ebû Medyen et-Tilimsânî'nin bu matla'la başlayan on yedi beyitlik müveşşahının şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 954, 1748/2). **8.** *et-Tanşîş 'alâ şevâhidî't-Telhîş li'l-Ha'îb el-Kazvîni* (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1819/5). **9.** *Leme'hâtü'r-remziyye min nefe'hâti'l-Hemziyye. Bûsîrî'nin Kaşidetü'l-Hemziyye fi medhi hayri'l-beriyye*'sinin şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1710, 1866, 3246). **10.** *İktinâşu's-şayd min Kaşideti İbn Düreyd.* İbn Düreyd'in maksûr ve memdûd isimleri kapsayan *el-Makşûre* adlı manzumesinin şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1819-d/1).

B) Diğer Eserleri: **1.** *Şerhu Mu'kaddime-ti İbni'l-Cezerî.* İbni'l-Cezerî'nin tecvidle ilgili eserinin şerhidir. **2.** *Şerhu Mevridi'z-zam'an.* Harrâz'in *Mevridü'z-zam'an fi resmi ahrufi'l-Kur'an* adlı manzumesinin şerhidir. **3.** *ed-Dürüsü'l-hadîsiyye fi'l-mecâlisi'l-Hafîziyye.* Mağrib Sultanı Abdülhafîz'in huzurunda verdiği hadis derslerini ihtiva eder (Rabat 1364/1945). **4.** *Mî'râcü'r-râkî ilâ Elfiyyeti'l-İrâkî.* İrâkî'nin hadis usulüne dair manzumesinin şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1821, 1851). **5.** *Şerh 'alâ Manzûmeti'l-Beykûni.* Hadis usulüyle ilgili manzumenin şerhidir. **6.** *el-Kamerü't-ţâli' (el-Bedrü't-ţâli') 'ale'l-Kevkebi's-sâti'.* Süyûtî'nin fıkıh usulüne dair manzumesi üzerine yazılmış bir şerhtir. **7.** *Şerh 'alâ Lâmiyyeti'z-Zek'kâk.* Mâlikî fakihî Zek'kâk'ın fıkıhla ilgili manzumesinin şerhidir. **8.** *Şerhu'l-'Akîdeti's-şuğrâ li's-Senûsî* (Rabat 1345/1926). Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'ye ait eserin kısa bir şerhi olup ayrıca eserin metni nazma çevrilmiştir. **9.** *el-Hulelü'l-mücevhere fi şerhi Cevhereti'l-Le'kânî.* İbrâhim el-Lekânî'nin *Cevheretü't-tevhîd* adlı manzumesinin şerhidir (Riyad Câmîatü'l-Melik Suûd el-Mektebetü'l-merkeziyye, nr. 3229/3). **10.** *et-Te'alluk bi-ehli's-salâh fimâ yete'allak bi-elfâzi Hizbi'l-felâh* (Rabat el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1821-d/2). **11.** *Şerhu'l-Ürcûzeti'l-fâ'ika el-müsta'zeber-râ'ika fimâ yahtâcü'l-etây ileyhi ve yetevakkafü şürbühü ve ikâmetühü 'aleyhi.* Abdüsselâm el-Ezmûrî'nin çay hakkındaki kasidesinin şerhidir. 200 sayfalık eserde çayla ilgili bilgiler, şiirler, fıkra ve

anekdotlar yer alır (Rabat 1365/1946). **12.** *Takvîd fi hatmi'l-Muva'ţâ'* (nşr. Cemâl el-Kadîm, Rabat 1430/2009) (Betâvirî'nin eserleri için ayrıca bk. Abdullah el-Cirârî, *et-Te'lif ve neh'atühü*, s. 252-255).

BİBLİYOGRAFYA :

Cirârî, *Min A'lâmi'l-fikri'l-mu'âşır bi'l-'Udveteyn: er-Rabât ve Selâ*, Rabat 1391/1971, II, 214-226; a.mlf., *et-Te'lif ve neh'atühü bi'l-Mağrib fi'l-karni'l-îşrin min 1900-1972*, Rabat 1406/1985, s. 251-255; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 110; Ebû Abdullah Muhammed b. Mustafa Bücendâr, *el-İktibât bi-terâcimi a'lâmi'r-Rabât* (nşr. Ahmed Abdülkerîm Kerîm), Rabat 1407/1987, bk. neşredenin girişi; İdrîs b. Mâhi el-Kaytûnî, *Mu'cemü'l-matbû'âti'l-Mağribiyye*, Selâ 1988, s. 34-35; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delîlü mü'rrihi'l-Mağribi'l-akşâ*, Beyrut 1418/1997, s. 300; a.mlf., *Sellü'n-nişâl li'n-nidâl bi'l-eşyâh ve ehli'l-kemâl: Fihrisü's-şüyüh* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, s. 80-81; a.mlf., *İthâfû'l-mü'tâli' bi-vefejâti a'lâmi'l-karni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, II, 475; Abdülhafîz el-Fâsî, *Mu'cemü's-süyüh: Riyâzü'l-cenne ev el-Müdhişü'l-mu'rib* (nşr. Abdülmecîd Hayâlî), Beyrut 1424/2003, II, 180-184; İbn Zeydân, *Mu'cemü'tabakâti'l-mü'ellifin 'alâ 'ahdi devleti'l-'Aleviyyin* (nşr. Hasan el-Vezzânî), Rabat 1430/2009, II, 366-369; Saîd Binferecî, "el-İnâyetü'l-fâ'ika li'l-megâribe ve'l-meşârika bi-metni'l-Âcurrümüyye", *Da'vetü'l-hak*, sy. 301, Rabat 1993, s. 112; Abdüllâh el-Fâsî, "el-Betâvirî, Muhammed el-Mekki", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1411/1991, IV, 1261-1262.

ALİ BULUT

BEYÂNÎ, Mehdi

(مهدي بياني)

(1906-1968)

İran'da modern kütüphaneciliğin öncüsü, hattat ve yazma eserler uzmanı.

1285 hş. (1906) yılında Hemedan'da doğdu. Ferâhân'da müstevfîlik yapan bir aileye mensuptur. Beyânî lakabını da Ebû'l-Kâsım Han Nâsirülmülk zamanında müstevfîlik görevinde bulunan dedesi Mirza Selmân Beyânü's-Saltana'dan almıştır. Tahran'daki orta öğreniminin ardından lisans öğrenimini Dârü'l-muallimîn-i Âli'de (Dânişserâ-yi Âli) edebiyat ve felsefe alanında gördü. 1933'te bir yandan buranın kütüphanesinde çalışırken bir yandan da Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fars dili ve edebiyatı dersleri vermeye başladı. Ertesi yıl Maarif Vekâleti Umumi Kütüphanesi genel müdürlüğüne tayin edildi. 1937'de İnan Millî Kütüphanesi'ni kurdu ve ilk müdürü olarak Maarif Vekâleti Kütüphanesi'ndeki kitapları buraya naklederek ilk katalogunu düzenledi.

1940'ta bir yıl süreyle İsfahan eğitim müdürlüğü yaptı. 1945'te *Tahkîk der Ahvâl ü Âşâr-ı İbn Şihâb-ı Yezdi* adlı teziyle Tahran Üniversitesi'nde edebiyat doktora'sını tamamladı. 1956'da, Kaçarlar döneminde Nâsirüddin Şah tarafından kurulan Saltanat Kütüphanesi'nin müdürlüğüne getirildi. Vefatına kadar yöneticilik yaptığı bu zengin kütüphane onun çalışmaları için önemli kaynaklara sahipti. 1963'te Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, kendisine İslâm hat sanatı ve gelişimiyle el yazmaları konusunda ders verdiği bir kürsü ayrıldı. Müstevfîlik yapan ailesinden bazı yakınlarının hattatlıkla uğraşması onun da ilgisini çekti. Özellikle şikeste ve nesta'lik yazılarda maharet kazandı. Hat konusunda önemli bir hizmet olarak Encümen-i Himâyet-i Hatt ü Hattâtân'ı kurdu. Ayrıca kendi dönemine kadar birçok hattatın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler içeren *Ahvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvisân* adlı bir eser kaleme aldı. Bu eseri tamamlamak amacıyla Hindistan, Afganistan, Türkiye, Almanya, Polonya ve Danimarka gibi ülkelere seyahat etti. Bu araştırmaları sırasında bazı hat sanatı eserleri ve değerli el yazmalarını ihtiva eden özel bir koleksiyona da sahip oldu. Bu eserlerin bir kısmı vefatından sonra Süsleme Sanatları Müzesi ve İslâmî Şûra Meclisi Kütüphanesi'ne intikal etmiştir. Beyânî, 6 Şubat 1968 tarihinde Almanya'nın Aachen şehrinde ameliyat olmak için yattığı hastahane de öldü. Cenazesi Tahran'a getirilerek İbn Bâbeveyh Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. Telif: *Nümüne-i Sühan-i Fâr-sî* (Tahran 1317 hş.), *Rehnümâ-yi Gencine-i Qur'an der Muze-i İrân Bâstân* (Tahran 1328 hş.), *Fihrist-i Nümâyiş-gâh-ı Hu'ût-ı Hûş-i Kitâbhâne-i Millî* (Tahran 1328 hş.), *Fihrist-i Nümüne-i Hu'ût-ı Hûş-i Kitâbhâne-i Şâhinşâhî* (Tahran 1329 hş.), *Ahvâl ü Âşâr-ı Mir İmâd* (Tahran 1331 hş.), *Nümüne-i Çend ez Hu'ût-ı Hoşnûvisân* (Tahran 1332 hş.), *Kârname-i Büzürgân-ı İrân* (Tahran 1340 hş.), *Ahvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvisân* (I-IV, Tahran 1345-1358 hş., 1363 hş.), *Fihrist-i Nâtamâm-i Ta'dâdî ez Kütüb-i Kitâbhâne-i Salţanatî* (Tahran 1346 hş.), *Pânşad Sâl-i Târîh-i Cevâhirât-ı Salţanatî-yi İrân* (Tahran 1348 hş.), *Kitâbşinâsi-yi Kitâbhâ-yi Ha'îfî* (Tahran 1353 hş.), *Tahkîk der Ahvâl ü Âşâr-ı İbn Şihâb-ı Yezdi* (nşr. Nâdir Mutallibî Kâşânî, Kum 1393 hş.).

Neşir: *Dü Risâle-i Fârsî* (Tahran 1318 hş., Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin *Risâle*

fi hâletî't-Ṭufûliyye ve *Risâle-i Rûzî bâ Cemâ'at-i Şûfiyân* adlı eserlerinin neşridir); Sühreverdî, *Risâle-i Fârsî 'Aql-ı Surh* (İsfahan 1319 hş.); Ahmed el-Gazzâlî, *Risâle-i Fârsî Sevânîh fi'l-'aşk* (Tahran 1322 hş.); Ebû Hâmid Efdalüddîn-i Kirmânî, *Bedâyi'ü'l-‘ezmân fi veķāyi'i Kirmân* (*Târih-i Efdal*; Tahran 1326 hş.); İbn Sînâ, *Mî'râcnâme* (Tahran 1331 hş.); *Çend Rubâ'î ez Ḥakîm 'Ömer Ḥayyâm* (Tahran 1331 hş.); Sühreverdî, "Risâle-i Fârsî Âvâz-ı Perr-i Cebrâ'îl" (*Peyâm-i Nev*, sy. 13, Tahran 1325 hş., s. 36-45).

Beyânî, Yahyâ Mehdevî ile birlikte Ebû Bekir Atîk Nişâbüri'nin tefsirinden kısısları iki cilt olarak Farsça'ya tercüme etmiş (*Terceme-i Kışşahâ-yi Qur'ân ez Rûy-i Nüşha-i Mevķûfe ber Terbet Şeyh Câm Mûbtenî ber Tefsîr-i Ebû Bekir 'Atîk Nişâbüri*, Tahran 1338 hş.). Ayrıca dergilerde edebiyat, sanat ve tarihle ilgili çok sayıda makale yazmıştır. Bunların bir kısmını Hüseyin Mahbûbî Erdekânî bir araya getirerek *Mecmû'a-i Duktûr Mehdî Beyânî* adıyla yayımlamıştır (Tahran 1363 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Bâstânîrâd, "Mürg-i Duktûr Mehdî Beyânî", *Vahîd*, sy. 50, Tahran 1346 hş., s. 205; İrec Efşâr, "Vefât-ı Duktûr Mehdî Beyânî", *Râhnümâ-yi Kitâb*, XI/3, Tahran 1347 hş., s. 115-118; a.mlf., "Be Yâd Duktûr Mehdî Beyânî", *Nâme-i Bahâristân*, sy. 13-14, Tahran 1387 hş., s. 4-10; M. Dabirsiâqi, "Bayânî, Mehdî", *Elr.*, III, 882; a.mlf., "Beyânî, Mehdî", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1379 hş./2000, V, 51-52; Ahmad Monzawî – Ali-Naqî Monzawî, "Bibliographies and Catalogues (in Iran)", *Elr.*, IV, 220, 221, 222; Fâtıma Kerimî, "Beyânî, Mehdî", *DMB*, XIII, 256-258.

RIZA KURTULUŞ

BEYÂTÎ, Abdülvehhâb

(عبد الوهّاب البياتي)

Abdülvehhâb b. Ahmed el-Beyâtî
(1926-1999)

Iraklı şair ve edip.

1926 veya 1924'te Bağdat'ta doğdu ve orada büyüdü. İlk ve orta öğreniminin ardından 1946'da Bağdat'taki Dârülmualimîne'l-âliye'ye girdi ve 1950'de Arap dili ve edebiyatı bölümünden mezun oldu. İlk divanı aynı yıl yayımlandı. Irak ve Lübnan'daki çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1954'te Irak Sosyalist Partisi'nin çıkardığı *eş-Şekâfetü'l-cedide* dergisinin yayın ekibine katıldı. Dönemin Nûri Saîd Paşa yönetimindeki İngiliz yanlısı Irak hükümetini eleştiren bazı yazılar kaleme alınca tutuklandı. Serbest bırakıldıktan sonra Dimaşk'a, ardından Beyrut'a,

Abdülvehhâb
el-Beyâtî

oradan da Kahire'ye gitti. Kahire'de *eI-Cumhûriyye* gazetesinde yazılar yazdı. 1958 Irak Devrimi'nden sonra ülkesine döndü. Irak Eğitim Bakanlığı basın yayın müdürlüğüne getirildi. 1959-1961 yıllarında Sovyetler Birliği'nde Irak kültür ataşeliği görevinde bulundu. Ardından iki yıl daha kalarak Moskova Üniversitesi'nde ders verdi, Asya Milletler Enstitüsü'nde çalışmalar yaptı. Bu sırada Moskova'da bulunan Nazım Hikmet'le tanıştı. 1963'te Irak vatandaşlığından çıkarıldı. Cemâl Abdünnâsır'ın daveti üzerine 1964'te Kahire'ye gitti. 1968'de Irak vatandaşlığına yeniden kabul edildi. 1972'de Irak'a çağrıldı ve Kültür Bakanlığı'nda müsteşar olarak göreve başladı. 1979-1990 yıllarında İspanya'da Irak kültür ataşeliği yaptı. 1990'da yaş haddinden emekliye ayrılıp Irak'a döndü. Ertesi yıl California'da yaşayan kızının ölümü üzerine Amerika'ya gitti. Birkaç ay kaldıktan sonra döndüğü Amman'da hayatını sürdürdü. 1995'te Suudi Arabistan'da bir kültür festivaline katılması yüzünden Irak vatandaşlığından tekrar çıkarıldı. 1998 yılı sonlarında Şam'a yerleşti ve 3 Ağustos 1999'da burada vefat etti. Vasiyeti gereği Dimaşk'ta Muhyiddin İbnü'l-Arabî Mezarlığı'na defnedildi.

Beyâtî, Nâzik el-Melâike ve Bedr Şâkir es-Seyyâb ile birlikte modern Irak şiirinin öncülerindedir. Fasih Arapça'yı ince ve etkili bir üslûpla kullanan Beyâtî, XX. yüzyılın ikinci yarısında bütün Arap dünyasında ilgiyle karşılanan eserleriyle Arap şiirinde modern serbest şiir anlayışının yerleşmesini sağlayan önemli şairlerden biridir. Kendisi edebiyat anlayışını oluştururken klasik Arap şiirinden beslenmiştir. Genel olarak klasik Arap şairlerinden, özel olarak tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetleri olan İbnü'l-Fâriz, Hallâc-ı Mansûr ve İbnü'l-Arabî'den faydalanmış, onların mazmunlarını kullanmıştır. Bu çerçevede

İbnü'l-Arabî'nin eserlerine ve düşüncelerine olan ilgisini özellikle zikretmek gerekir. 1970'li yıllarda yazdığı *'Aynü's-şems ev tahavvülâtü Muḥyiddin İbni'l-'Arabî fi tercümâni'l-eşvâķ* adlı kasidesi gibi eserleri, ayrıca İbnü'l-Arabî'nin yakınına defnedilmeyi vasiyet etmesi bu ilgiyi açıkça göstermektedir. Beyâtî, romantizm akımına bağlı şiirler yazarak başladığı edebiyat hayatına realizm etkisindeki şiirleriyle devam etmiştir. Eserlerinde Marksist öğretilere yer vermiş, modern Arap şiirinde sosyalist-realist eğilimin temsilcisi sayılmıştır. Şiiri sosyal değişim ve gelişime destek olan bir sanat ürünü ve yeni medeniyet ufukları oluşturan bir araç olarak görmüş ve şiirin bu amaçla kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Şiirlerinde köy ve şehir hayatının zorluklarını ele almış, sürgün yıllarında yaşadığı vatan özlemine eserlerine yansıtılmış, bu arada mitolojik unsurları sıkça kullanmıştır. Sultan b. Ali el-Uveys şiir ödülü (1995) başta olmak üzere çeşitli ödüller almış, eserleri pek çok dile çevrilmiş, ünlü yazar ve şairlerle kurduğu ilişkiler sayesinde şöhreti Arap dünyasının dışındaki edebiyat çevrelerinde tanınmasını sağlamıştır.

Eserleri. *Divânü melâ'ike ve şeyâtîn* (Beyrut 1950) ("Likâ" adlı kasidesi dışında klasik tarzda yazılmış şiirlerinden oluşur); *Ebâriķ müheşşeme* (Bağdat 1954) (klasik ve modern anlayışa göre yazılmış siyasî şiirleridir); *eI-Mecd li'l-effâl ve'z-zeytûn* (Kahire 1956); *Risâle ilâ Nâzım Hikmet ve ķaşâ'id uḥrâ* (Beyrut 1956, 1993); *Eş'âr fi'l-menâfâ* (Kahire 1957; Bağdat 1958; Beyrut 1966; İsp. trc. Federico Arbós, *Conciones del destiero*, Madrid 1969); *'İşrûn ķaşide min Berlin* (Bağdat 1959); *ķelimât lâ temût* (Beyrut 1960); *Ṭariķu'l-ḥürriyye* (*Put'svobody*, Rusça trc. Moscow 1962); *Muḥâkeme fi Neysâbûr* (Beyrut 1963); *en-Nâr ve'l-ķelimât* (Beyrut 1964); *ķaşâ'id* (Kahire 1965); *Seferü'l-faķr ve's-sevre* (Beyrut 1965); *Ellezi ye'ti ve lâ ye'ti* (Beyrut 1966; İsp. trc. Federico Arbós, *El que viene y no viene*, Madrid 1982); *eI-Mevt fi'l-ḥayât* (Beyrut 1968; İsp. trc. Federico Arbós, *La muerte en la vida*, Madrid 1980); *Tecribetî eş-şirriyye* (bu eserde şair edebiyat anlayışını ve şiir dünyasını anlatmaktadır) (Beyrut 1968; İsp. trc. Carmen Ruiz Bravo, *Mi experience poética*, Madrid 1986); *Bükâ'iyye ilâ şemsi Ḥuzeyrân ve'l-mürtezika* (Beyrut 1969) (Filistin'de 1967 yılı Haziran yenilgisinden sonra yazılmış şiirleridir); *'Uyûnü'l-ķilâbi'l-meyyite* (Beyrut 1969); *eI-ķitâbe*